

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

129:3, 2009

Synd på export

1960-talets pornografiska press och den svenska synden

Av Klara Arnberg

Introduktion

Herr talman! Under det senaste årtiondet har vi fått uppleva att en snabbt växande flod av pornografiska alster har vället ut över vårt land – en flod som på legala och illegala vägar sökt sig över landets gränser. Sverige har på detta område uppnått en föga hedrande ryktbarhet som ett land där inga restriktioner på detta område gäller. Man har också utomlands dragit slutsatsen att livet i Sverige kännetecknas av sexuell hållningslöshet, för att inte säga allmän lösaktighet.¹

Citatet är hämtat från riksdagsdebatten angående regeringens proposition (1970:125) om ändringar i tryckfrihetsförordningen. Genom att slopa den paragraf som tidigare hade förbjudit publicering av material som ”sårade tukt och sedlighet” innebar den nya lagen som infördes 1971 att Sverige som andra land i världen legaliserade publicering av pornografi. Centerpartisten Gunnar Larsson gav här uttryck för en oro över den pornografi som redan fanns i Sverige och som exporterades eller smugglades till andra länder. Citatet antyder dels att ökningen av de pornografiska tidningarna var omfattande under 1960-talet, men också att ökningen kopplades samman med något som konstruerades som svenskt i utlandet: en sexuell lösaktighet.

I denna artikel spåras förekomsten av föreställningen om den svenska synden i pornografidebatten i Sverige. Detta sker genom en analys av svensk press- och riksdagsdebatt med fokus på de förändringar som skedde under 1960-talet.² Dessutom analyseras den pornografi som var föremål för

1. Andra kammarens protokoll nr 30, 28/5 1970, s. 99.

2. Svensk pressdebatt kring frågan om pornografi har insamlats från Svenska Pressbyråns museums klipparkiv och Justitiekanslerns arkiv. I Pressbyråns museums arkiv har ett urval gjorts utifrån innehållskoderna pornografi debatt, porrbranschen, vägrad distribution porr/nazism/kommunism/förtal, Pressens rådgivande nämnd, beslag av tidn/tidskrifter och ej vägrad distribution porr/nazism/kommunism/

Fil. lic. Klara Arnberg, f. 1979, är doktorand vid Institutionen för ekonomisk historia, Umeå universitet. Hon arbetar på en avhandling om den pornografiska pressens framväxt i Sverige under efterkrigstiden.

Adress: Institutionen för ekonomisk historia, Umeå universitet, 901 87 Umeå

E-post: klara.arnberg@ekhist.umu.se

tryckfrihetsåtal under 1950- och 1960-talen för att spåra hur svenskhet, utländskhet, sexualitet och kön konstruerades.³ Artikeln speglar framväxten av en svensk internationaliserad pornografisk press och de aktörer som var viktiga i detta skeende, från förespråkare för en liberalare syn på sexualitet, till politiker, religiösa företrädare och pornografer. I artikeln visas hur det under 1960-talet fanns en växelverkan mellan idén om den svenska synden och den pornografiska pressen, där pornografin drog nytta av och förstärkte den redan existerande genus- och nationalitetsbaserade föreställningen om den svenska flickan. Vidare diskuteras också hur intresset för den kvinnliga sexualiteten och föreställningen om pornografi som en synnerligen lönsam bransch speglade en underliggande syn på den manliga sexualiteten som en mycket stark drivkraft.

Den svenska synden

Under 1950-talet var det som kallades den svenska synden ett återkommande tema i utländsk press med artikeln "Sin & Sweden" i *Time* 1955 som startskott. Artikeln fick stor uppmärksamhet och en debatt följde i flera västländer kring det svenska sekulära samhällets effekt på människornas sätt att leva. Joe David Brown, som hade skrivit artikeln för *Time*, menade till exempel att sociologin hade blivit till en religion i sig själv och att födslokontroll, aborter och promiskuitet sågs som omistliga rättigheter i Sverige, speciellt bland unga.⁴ Kritiken startade delvis som en reaktion på att obligatorisk sexu-

förtal. Pressklippen som studerats från Pressbyråns museums arkiv är publicerade under perioden 1911–1970. I Justitiekanslerns arkiv, Riksarkivet (RA), har alla pressklipp i den Allmänna serien (Ölla) gått igenom för perioden 1952–1970 och i serien Pressklipp rörande särskilda ärenden har klippen om Pornografidebatten (Öllb:14), Pornografi (Öllb:18) och Kärlekssviten (Öllb:24) gått igenom. På grund av materialets omfattning (cirka 400 artiklar som direkt berör pornografifrågan) bedöms materialet relativt väl spegla debatten kring pornografifrågan trots att klippen insamlats utifrån respektive institutions intresse. Det bör dock påpekas att framställningen endast berör de artiklar som kan kopplas till föreställningen om den svenska synden. En mer allomfattande analys av debatten kommer att presenteras i min kommande avhandling.

3. Antalet tryckfrihetsåtal enligt 4 kap., 7 § Tryckfrihetsförordningen om "särande av tukt och sedlighet" mot ansvariga utgivare av svenska pornografiska tidningar var under perioden 1950–1971 79 stycken enligt egen sammanställning utifrån Allmänt diarium 1950–1971, Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA. I detta skall räknas att flera tidningar ibland åtalades samtidigt. Även här gäller att endast de tidningar som knyter an till den svenska synden behandlas. De tidningar som var föremål för åtal utgör dock bara en del av de tidningar som av samtiden uppfattades som pornografiska. Litteraturvetaren Walter Kendrick och historikern Lynn Hunt diskuterar dock båda hur själva definitionen av pornografi historiskt sett varit tätt sammankopplat med diskussionen om och praktiken av censur. Se Walter Kendrick, *The secret museum: pornography in modern culture* (Berkeley 1987) s. 95, och Lynn Hunt, *The invention of pornography: obscenity and the origins of modernity, 1500–1800* (New York 1993), s. 11.

4. Joe David Brown, "Sin & Sweden", *Time* 25/4 1955, och Frederick Hale, "Time for sex in Sweden: enhancing the myth of the 'Swedish sin' during the 1950s", *Scandinavian Studies* 75:3 (2003). För sam-

alundervisning införts i de svenska skolorna 1955, en lagstiftning som Sverige var först i världen att införa.⁵ Idéhistorikern Lena Lennerhed har påpekat att det osedliga tillståndet i Sverige i de utländska artiklarna ansågs hänga samman med välfärdsstaten och den svenska modellen. Den medelväg mellan socialism och kapitalism som Sverige under 1930-talet hade beundrats för blev under det kalla krigets 1950-tal kritiserad då den ansågs ligga till grund för sekularisering och en kall syn på människan som formade svenskarnas liv.⁶ Trots att välfärdsstaten hade bidragit till att den allmänna levnadsstandarden hade höjts ansågs svenskarna inte vara lyckliga, deras flykt från en depraverad värld blev därför berusning av alkohol och sexualitet eller genom det oåterkalleliga självmordet. Sverige användes med denna typ av retorik som skräckexempel på högsta politiska nivå i länder som USA.⁷

Lennerhed visar hur den svenska synden var starkt knuten till genusbaserade föreställningar. Upprördheten kretsade både kring hur kvinnors hembaserade arbetsuppgifter hade flyttats över till den offentliga sfären och kring själva syndens bärare: den svenska flickan. Via filmer som Arne Mattssons *Hon dansade en sommar* (1951) och Ingmar Bergmans *Sommaren med Monika* (1953) förknippades den svenska sexualiteten med sommar, nakenbad och föräktenskapliga kärleksrelationer.⁸

Föreställningen om svensk synd grundlades på 1950-talet, men exemplet Sverige användes även fortsatt som ett slagträ i debatten om socialistiskt inspirerade välfärdsstater och sexualitet.⁹ 1968 gjorde den italienska filmaren Luigi Scattini en mer eller mindre simulerad dokumentär om Sverige med den italienska titeln *Svezia, inferno e paradiso* där självmordens, pornografins, superiets och de sociala reformernas Sverige skildrades. 1971 utkom *Observer*-korrespondenten Roland Huntfords *The new totalitarians* där den svenska staten och sexualiteten beskrivs i liknande termer. Svenska nakenfilmer hade också fortsatt succé vilket ibland upprörde och ledde till åtal utomlands. Vilgot Sjömans film *Jag är nyfiken gul* hade en enorm framgång i USA och

manställning av artiklarna, se Svenska Institutet, *Sverigebilden i utlandet: utdrag ur Svenska institutets klippbok 1951–1957* (Stockholm 1958).

5. Lena Lennerhed, *Frihet att njuta: sexualdebatten i Sverige på 1960-talet* (Stockholm 1994) s. 89.

6. Lennerhed (1994) s. 91.

7. Lennerhed (1994) s. 95.

8. Lennerhed (1994) s. 92. Se även Berndt Gustafsson, "Den svenska synden". *Forskningsrapport nr 38* (1967:1), Religions sociologiska institutet i Stockholm, där en intervjustudie stödjer antagandet att myten om den svenska synden var maskulint kopplad.

9. Föreställningen om en speciell svensk synd har också anor längre tillbaka. Detta beskrivs och diskuteras exempelvis av Hale (2003).

de juridiska tvisterna kring filmen sägs ha banat väg för det pornografiska genombrottet där.¹⁰ När Torgny Wickmans explicita sexualupplysningsfilm *Ur kärlekens språk* hade premiär i Storbritannien 1971 rapporterades det i *Aftonbladet* att 30 000 demonstranter samlats på Trafalgar Square med plakater med budskap som: "Sverige – mer porr, mer självmord, mer alkoholism och mer gonorré för varje år".¹¹

Både historikern Frederick Hale och Lena Lennerhed har påpekat att mytbildningen om den svenska synden var omfattande och att uppgifter om antalet självmord, utomäktenskapliga barn och lagstiftning ofta var överdrivna eller rent felaktiga.¹² Kritiken av en liberalisering på det sexuella området kan därför till stora delar sägas ha förekommit den faktiska liberaliseringen. I sin genomgång av turerna kring *Time*-artikeln konstaterar Hale att de svenska myndigheternas avståndstagande hade svårt att rå på det rykte som redan spritts kring den svenska lössläppheten trots de tvivelaktiga grunderna. Hale menar att artikeln, med hjälp av masskommunikationens snabba spridning, spelade en central roll för hur världen under lång tid kom att se på Sverige.¹³

Utöver de politiska intressena, framför allt från konservativt och religiöst håll, av att svartmåla den svenska välfärdsstaten menar Lennerhed att de kommersiella motiven inte bör förbises. Skandalartiklar om svenska flickor sålde många lösnummer.¹⁴

Från import...

I den tidiga pornografidebatten märks en problematisering av och en rädsla för importen av pornografiska tidningar. *Stockholms Dagblad* ställde 1924 frågan om "utländska skämttidningar [bör] bojkottas här?" Tidningen rapporterade att pornografiska tidningar och så kallade smutsblad, som främst kom från Frankrike och Tyskland, fått relativt stor spridning i Sverige. Faran med tidningarna ansågs framför allt vara att de kunde komma i händerna på "det uppväxande släktet".¹⁵ 1933 oroades också läsaren av *Dagens Nyheter*, Nils

10. Edward de Grazia & Roger K. Newman, *Banned films: movies, censors and the first amendment* (New York & London 1982), s. 297–303.

11. *Svensk filmografi 6 1960–1969* (Stockholm 1977) s. 479. Se även *Aftonbladet* 26/9 1971.

12. Självmordsstatistiken, liksom antalet utomäktenskapliga barn var exempelvis jämförbar med flera europeiska länder, aborträtten var starkt kringskuren och synen på utomäktenskapliga relationer var långt mer stigmatiserande i det svenska samhället än artiklarna gjorde sken av. Se Lennerhed (1994) s. 96f och Hale (2003) s. 356–359.

13. Hale (2003) s. 371.

14. Lennerhed (1994) s. 97.

15. "Böra utländska skämttidningar bojkottas här? Kampen mot smutspressen vidgas", *Stockholms Dagblad* 27/9 1924.

Robert, i en insändare över de tidningar som importerades framför allt från Tyskland, men också från Frankrike. De importerade tidningarna kallades, enligt insändaren för "tidningar för nakenkulturell fostran" och såldes av cigarraffärerna i Sverige. Dessa nakentidningar hade som "enda ändamål [...] att ockra på en del människors sensationslystnad och nyfikenhet på det erotiska området". Robert oroade sig, i likhet med skribenten för den tidigare artikeln, över ungdomens pornografikonsumtion och berättade om hur en flicka tillsammans med klasskamrater skramlat ihop till inköp av nakentidningar. Robert förargades även av den färgglada skyltningen i tobaksaffärerna av de pornografiska alstren.¹⁶

Att tidningar utformades som nudisttidningar var ibland, i likhet med så kallade modellstudietidningar och filmtidningar, ett tillvägagångssätt som spreds internationellt för att undkomma olika censurregleringar under första halvan av 1900-talet. Genom att inrama tidningarna som mer seriösa publikationer och relatera till bland annat konst i modellstudietidningarna hoppades förläggarna att inte falla under respektive lands sedlighetsbestämmelser.¹⁷

Erotiska så kallade filmtidningar diskuterades i *Nationell Tidning* 1938. Dessa beskrevs som amerikanska och engelska tidningar som spreds i massor och "inte innehålla annat än hundratals fotografier av nakna eller lätt klädda så kallade show girls i mer eller mindre vågade situationer". Skribenten menade att de franska erotiska skämttidningarna tedde sig oskyldiga i jämförelse.¹⁸

Den första beskrivningen av svensk syndfullhet i det analyserade materialet återfinns i en artikel från 1950, det vill säga innan Browns artikel i *Time*. *Skånska Dagbladet* rapporterade då om porrtdningsmarknaden i Malmö. Tidningarna beskrevs hänga utmanande i skyltfönstren med bilder på helt nakna kvinnor. Svepskälet med modellstudier och konstnärliga ambitioner var inte längre lika vanligt förekommande på marknaden menade journalisten: "Slagordet 'Sveriges sexigaste sidor i färg' säger en hel del. Det är sexualdriften man profiterar på" konstaterades det. Under rubriken "Svenskan svag för sprit..." refererades en pornografisk tidnings beskrivning om "hur svenskorna älskar". En fransk diskare beskrev att han tog hjälp av spriten om den manliga charmen inte räckte till: "Har man ett spritpaket under

16. "Pornografisk import", *Dagens Nyheter* 19/8 1933.

17. Dian Hanson, *The history of men's magazine, vol. 1: from 1900 to post-WWII* (Köln 2004) s. 111.

18. "Sätt stopp för pornografien! En flod av utländska smutstidningar väller in över Stockholm. Vilka mäktiga intressen stå bakom den ljusskygga trafiken?", *Nationell Tidning* 15/1-21/1 1938.

armen eller en halvliter hemma på lut, så följer de svenska kvinnorna i nio fall av tio med".¹⁹

Under 1950-talet övergick oron allt mer från importen av pornografi till den inhemska produktionen.²⁰ Att pornografin ansågs utgöra ett hot mot samhällsordningen och det nationella bekräftas genom att den exempelvis benämndes som en "samhällsbödd av ganska elakt slag".²¹ Sensommaren 1955 beskrev en kvinna på insändarsidan i *Svenska Dagbladet* hur många efter semestern återvände till sitt paradisiska hemland med små sjöar och prydliga stationshus längs järnvägen:

Desto större blir kontrasten och besvikelsen, då man överallt på dessa små idyller till stationer ständigt möter det som man exempelvis i Tyskland inte sett: de pornografiska tidningarna oblygt uthängda i varenda kiosk. Vidare löpsedlar i jättelik stil om homosex och otuktsbrott. Varför ska vårt folk nu för tiden ständigt överösas av råhet och okultur? Är det inte ett led i strävan från vissa kretsar att försvaga vårt folk?²²

Insändarskribenten gick inte närmare in på hur hon menade att pornografin skulle försvaga det svenska folket, men betonade det olämpliga med att ungdomar kom i kontakt med tidningarna. Sexualitet och dess uttryck beskrevs i hotfulla termer och skildrades här i kontrast till den svenska idyllen.

Trots att den inhemska produktionen allt mer problematiserades, existerade pornografidebatten och debatten om den svenska synden parallellt men med relativt få kopplingar före 1960. Undantag från detta var Pingströrelsens dagstidning *Dagen*, där åtalet mot den pornografiska tidningen *Quick* 1955 kommenterades. Tidningen framhöll att justitiedepartementet äntligen hade reagerat mot att Sverige översvämmades av "pornografiska gristidningar": "Vi har nu kommit till ett tillstånd beträffande den pornografiska litteraturen, som är en svår skamfläck för vårt land. Kan man undra på om den utländska pressen i land efter land börjar intressera sig för den svenska omoralen?"²³

19. "Snuskilitteratur på löpande band: Pornografi vräks ut massvis – 6.800 tidningar köps i Malmö", *Skånska Dagbladet* 18/6 1950.

20. Se till exempel "Åktenskapsbrotten är tabu snuskpressägares försvar!", *Folket* 11/10 1952 där den inhemska marknaden behandlas; "Pornografi lysande affär. Myndigheterna står maktlösa", *Aftonbladet* 24/7 1953 där den internationella handeln behandlas; "Någon prydnad för huvudstaden...", *Svenska Dagbladet* 21/2 1954 som behandlar både inrikes och utrikes producerade tidningar och "Svårt att stoppa smutslitteraturen i Sverige. Tryckfrihetsförordningen ett mycket svårt hinder", *Dagen* 25/9 1954 där USA:s policy och Sveriges lagstiftning på området jämförs.

21. "Åktenskapsbrotten är tabu snuskpressägares försvar!", *Folket* 11/10 1952.

22. "Herr redaktör! Varför denna råhet och okultur?", *Svenska Dagbladet* 17/8 1955.

23. "Icke en dag för tidigt", *Dagen* 29/10 1955.

Liksom kvinnan som skrev till *Svenska Dagbladet*, kontrasterade *Dagen* pornografin mot det nationella genom att likna den vid en svår skamfläck. Att ökningen av tidningarna liknades vid en översvämning indikerar också med vilken styrka *Dagen* ansåg att utvecklingen skedde.

Det som benämndes smutslitteratur kom alltså fram till 1950-talets slut framför allt utifrån, även om det så småningom växte fram en inhemsk pornografiproduktion. Den svenska pornografin imiterade till en början europeiska och amerikanska tidningar och gav ut egna varianter av exempelvis *Paris Hollywood*, *Top Hat* och *Pin Up*.²⁴ I takt med att de svenska tidningarna gick ifrån den internationella genreindelningen med nudist-, film- och modellstudietidningar och blev allt mer explicita under 1960-talet ökade också oron för den inhemska utvecklingen.

1960-talets sexliberalism

Under 1960-talet pågick en sexualliberal debatt vid sidan av och i opposition mot de grupper som ville skärpa lagstiftningen och praxisen mot pornografin. De sexradikala debattörerna fick stort massmedialt genomslag och förespråkade fri abort, samlag "för vänskaps skull" och en bättre och mindre taflig pornografi utan censur.²⁵ Filmvetaren Mariah Larsson menar att det under 1960-talet fanns en dröm om en god pornografi som byggde på en utopisk vision där goda människor levde i naturlig och erotiskt respektfull samklang med varandra.²⁶ Medievetaren Anja Hirdman menar också att den sexuella lusten under 1960-talet sågs som något naturligt och undertryckandet av densamma som onaturligt. Pornografi uppfattades därför av många som en väg till sexuell frigörelse.²⁷ Lena Lennerhed menar att frågan om ungdomssexualitet och ungdomarnas rätt till den var central i debatten, vilket kan jämföras med ovanstående oro över de ungas kontakt med pornografi.²⁸

24. För originalversionerna, se Hanson (2004). För en diskussion kring den svenska genreutvecklingen se Carl Abrahamsson & Jan Axelsson, "The Swedish sin" i Dian Hanson (red.), *The history of men's magazines vol. 4: 1960s under the counter* (Köln 2005).

25. Se Lennerhed (1994) s. 99f och 189 och Kristina Ahlmark-Michanek, *Jungfrutro och dubbelmoral* (Malmö 1962) som av flera setts som starten för den sexualpolitiska debatten. Se även Kjell Östberg, *1968 när allt var i rörelse* (Stockholm 2002) s. 45–50; Leif Silbersky & Carlösten Nordmark, *Såra tukt och sedlighet: en debattbok om pornografin* (Stockholm 1969) samt Maj-Briht Bergström-Walan et. al., *Sex och samhälle: 11 debatter* (Stockholm 1965).

26. Mariah Larsson, "Drömmen om den goda pornografin: om sextio- och sjuttioårsfilmen och gränsen mellan konst och pornografi", *Tidskrift för genusvetenskap* nr 1–2 (2007) s. 94.

27. Anja Hirdman, *Den ensamma fallosen: mediala bilder, pornografi och kön* (Stockholm 2008) s. 45f.

28. Lennerhed (1994) s. 226.

Vid sidan av kulturradikala försök till överbrygningar mellan konst och pornografi inom både filmen och litteraturen, kommersialiserades den pornografiska pressen allt mer under 1960-talet i Sverige liksom i flera andra västerländska länder.²⁹ Acceptansen för sexuella antydningar eller skildringar i konstfilmer såsom Ingmar Bergmans *Tystnaden* (1963) och Vilgot Sjömans nyfiken-filmer (1967 och 1968) och i litterära skildringar som den norske författaren Agnar Mykles *Sången om den röda rubinen* (1957) och Bengt Anderbergs kärleksantologier (1965–1970) gjorde det svårare att motivera en strikt tillämpning av sedlighetsbestämmelserna för de allt mer kommersiella pornografiska tidningarna. Antalet tidningar ökade starkt under 1960-talets senare hälft och deras innehåll blev allt mer sexuellt detaljerat.³⁰ Pornografin blev också successivt allt mer tillgänglig, även om konsumtionen fortsatt var maskulint kodad.³¹ Lennerhed menar att pornografidebatten på 1960-talet hade ett till synes könsneutralt förhållningssätt och att frågan debatterades parallellt med könsrollsdebatten, med få reella försök att koppla samman dem.³² Larsson påpekar dock att det såväl inom pornografen, som i debatten om den, har varit ett spel om kvinnors sexualitet.³³

Trots regleringen av "sårande av tukt och sedlighet" förekom alltså utgivning av svensk pornografi och 1967 inleddes en så kallad porrazzia av justitie-minister Herman Kling där ett stort antal pornografiska tidningar åtalades.³⁴ Razzia genomfördes, paradoxalt nog, trots att Kling påpekat i massmedia att

29. För överbrygning mellan konst och pornografi i filmen se Larsson (2007) s. 94f. För samma överbrygning i litteraturen, se diskussionen om Kärlekssviten i SOU 1969:38 *Yttrandefrihetens gränser* (Stockholm 1969) s. 55 och Lennerhed (1994) s. 189–199. För kommersialisering se till exempel Hirdman (2008) s. 45 där hon menar att pornografi som form kommersialiserades under 1800-talet men att dess innehåll kommersialiserades under 1900-talet och att detta skedde med de pornografiska tidningarna först under 1960-talet.

30. Klara Arnberg "En ohejdad kommersialism? Den pornografiska pressen och regleringen av pornografi i Sverige 1950–2000", Licentiatuppsats, *Occasional Papers in Economic History*, No. 13, (2007), s. 53f och Lennerhed (1994) s. 195.

31. Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU) som genomfördes under 1967 visade att 69,9 procent av männen respektive 36,6 procent av kvinnorna i åldersgruppen 18–30 år hade läst eller bläddrat i någon tidning som de ansett kunde betecknas som pornografi det senaste året. Högre upp i åldrarna var det en lägre andel som gjort detta, men med en fortsatt skillnad mellan kvinnor och män. Hans L. Zetterberg, *Om sexuallivet i Sverige: värderingar, normer, beteenden i sociologisk tolkning*, SOU 1969:2, s 127. Se också Larsson (2007) s. 95 för diskussion om tillgänglighet och pornografins offentlighet.

32. Lennerhed (1994) s. 194f.

33. Larsson (2007) s. 106.

34. Se till exempel "Porrtingningar i beslag vid hemlig polisrazzia", *Dagens Nyheter* 2/7 1967; "Nu läser Klings gubbar porr inför kommande sexrättegång!", *Folket* 25/7 1967; "Polisen slår till. Jagar porr i sin lilla plastkasse", *Expressen* 13/9 1967 och "Rekord i porr 1968. 225 skrifter i censur. Kling inte strängare", *Sydsvenska Dagbladet* 26/11 1968.

paragrafen troligtvis skulle försvinna från lagtexten framöver.³⁵ Att Sverige (1971) och Danmark (1969) var först med att avskaffa sina så kallade sedlighetsparagrafer har ibland tolkats som att det var först *efter* lagens avskaffande som pornografin expanderade i dessa länder. I min licentiatuppsats menar jag dock att en kraftig expansion inleddes redan under 1960-talet i Sverige: expansionen föregick alltså lagändringen.³⁶ Den upprördhet som kom till uttryck i massmedia och i riksdagen skall därför ses som en reaktion på denna expansion.

...till export

Under 1960-talets inledning kännetecknades diskussionen om pornografi i riksdagsdebatten, liksom den tidigare massmediala debatten, av bekymret med att barn och ungdomar kunde komma över den. Frestelsen som pornografin ansågs utgöra blev också svår att motstå för andra svaga grupper, hävdade riksdagsledamöterna. En attitydförskjutning av ungdomars moral befarades liksom en försvagning av befolkningens allmänna kulturella standard.³⁷

Filmtidningarna, liksom modellstudietidningarna och nudisttidningarna med pornografiska inslag, minskade internationellt under 1960-talet i takt med den ökade acceptansen av mer sexuellt detaljerade skildringar.³⁸ Dessa återfanns framför allt i svenska och danska tidningar.³⁹ Det var också i samband med denna utveckling som frågan om pornografi inkorporerades i bevakningen av Sverige bilden utomlands och oron över det svenska ryktet i relation till pornografi tilltog. 1961 lades exempelvis en motion om "den mindervärdiga litteraturen" av en socialdemokrat, en centerpartist, en högerpartist och tre folkpartister. De menade att det fanns en bred folklig

35. Se till exempel *Pressfönstret* i TV1 den 24/8 1967 där Herman Kling intervjuas angående paradoxen med att å ena sidan uttala sig om en ändring av lagstiftningen och samtidigt driva åtal mot så många tidningar.

36. Det finns många exempel på missuppfattningen att expansionen av den pornografiska pressen kom först efter den nya lagens ikraftträdande. Upplagorna och framför allt det sexuellt explicita innehållet i de pornografiska tidningarna ökade i och för sig troligtvis under 1970-talet för vissa tidningar. I massmedia rapporterades det dock om något som omnämndes som en kraftig porrvåg redan under slutet av 1960-talet. Även antalet nya företag som gav ut pornografiska tidningar ökade kraftigt under denna period, det vill säga innan lagen trädde i kraft. Se Arnberg (2007) s. 56.

37. Se till exempel Motion II:408, 1960, Andra kammarens protokoll nr. 6 1960, s. 102f; Motion II:441, 1961, Första kammarens protokoll nr. 15, 1961, s. 44–47 och Andra kammarens protokoll nr. 15, 1961, s. 72–80. För en utförligare diskussion, se Arnberg (2007) s. 23–28.

38. Hanson (2004) s. 122.

39. Se till exempel David Hebdtich & Nick Anning, *Porn gold: inside the pornography business* (London 1988) s. 43–48. Se även Lennerhed (1994) s. 240f där hon diskuterar Sveriges och Danmarks betydelse för den sexuella liberaliseringen.

opinion mot både seriemagasinen och de pornografiska publikationerna. Motionärerna bekymrades också av vilken bild utländska turister skulle få av Sverige. De berättade om ett par utländska turister som hade portföljen full av snusk-literatur: "De uttalade sin oförställda förvåning över att man skyltade med dylika alster i en kiosk i det centrala Stockholm och dolde icke att de tänkte använda materialet för att i sitt hemland 'illustrera det sedliga tillståndet i Sverige'."⁴⁰

Pornografin konstruerades alltså både i termer av problem i sig självt genom att konsumtionen av denna ansågs skadlig och därtill som problem i relation till bilden av Sverige utomlands. Även det ekonomiska problematiserades. Två folkpartister hävdade i en motion 1969 att de nya "besuttna" i Sverige var ungt folk som förlade pornografisk litteratur och att det främst var ekonomiska vinstmotiv som drev dem. De menade att principen om allmän tryckfrihet måste vägas mot principen om riksdagens realansvar för samhällets värderingar och inre utveckling. Motionärerna uttryckte det som en "demokratisk renlighetsfråga" att bilder av nakenhet och samlag inte fick bli handelsvaror.⁴¹

Kommittén som tillsattes 1965 för att utreda en eventuell förändring av tryckfrihetsförordningen och brottsbalken rörande "sårande av tukt och sedlighet" påpekade i utredningen att det fanns tydliga belägg för att det skedde en utsändning av reklambroschyrer med "avancerat innehåll" med hjälp av namn- och adresslistor till utlandet.⁴² Kommittén ansåg att det pornografiska material som skickats utomlands utan föregående beställning från mottagaren hade gett Sverige dåligt rykte.⁴³ En lydelse som var alltför skild från den danska ansågs också riskera en ökad smuggling och import. Som ett exempel på att konsumenterna kunde få tag på den pornografi de ville, trots strikt lagstiftning, nämndes turister från Norge och Finland som gjorde inköp i svenska pornografibutiker.⁴⁴

Turismen till Sverige i porrkonsumtionssyfte speglades även i den mass-mediala bevakningen. *Norrbottnenskuriren* rapporterade exempelvis 1968 om Haparandas gynnsamma läge för de finska konsumenterna. Kioskägarna svarade där att finländarna stod för drygt 90 procent av pornografikonsum-

40. Motion II:441, 1961, s. 18f.

41. Motion I:96, 1969.

42. SOU 1969:38, s. 55. Se även dnr. 43, 1962 och dnr. 380, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA, där exempel på export utomlands finns med.

43. SOU 1969:38, s. 74.

44. SOU 1969:38, s. 66.

tionen i staden. Detta förklarades av att avancerad pornografi fortfarande var förbjuden i Finland samt att svenskarna hade tröttnat på densamma.⁴⁵

Anknytningen till det nationella och dess symboler avspeglades också i *Aftonbladets* artikel om "USA-protester till kungen mot svensk flodvåg av porr".⁴⁶ Tidningen beskrev hur kung Gustav Adolf personligen fått motta en protestskrivelse från USA om den svenska porrförsäljningen där. Även justitieminister Herman Kling beskrevs ha fått ta emot klagomål från amerikanskt håll angående detta vid ett flertal tillfällen. *Aftonbladet* rapporterade att justitieministern hade intervjuats av *New York Times* angående den svenska hållningen och hans svar var att svenskarna hade en mer tolerant syn på pornografi än amerikanerna. "Om folk nu vill köpa pornografi – varför ska de inte ha möjligheten?" hade Kling svarat.⁴⁷ Enligt *Dagens Nyheter* hade ministern även kommenterat att "med den frihet som råder mellan pojkar och flickor i Sverige har ungdomen [...] inget behov av pornografi". Han menade i stället att pornografi mest köptes av äldre i Sverige.⁴⁸

Den svenska synen på pornografi och sexualitet kontrasterades i de två artiklarna i *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter* mot den amerikanska. Den svenska synen beskrevs som radikal och öppen, medan den amerikanska ansågs bygga på dubbelmoral.⁴⁹ Karl-Gunnar Bäck, som rapporterade för *Aftonbladet*, menade att den amerikanska pornografin, liksom det amerikanska samhället i stort, ägnade sig åt våldsdyrkan. Han ansåg att det officiellt i USA inte erkändes att pornografi flödade in över landets gränser och att detta helt enkelt skedde för att det fanns ett behov av pornografi.⁵⁰

Bäcks resonemang om att pornografi existerade på grund av ett sexuell behov var vanligt förekommande i 1960-talets debatt.⁵¹ Behovet ansågs finnas

45. "Haparanda i porrtoppen. Tack vare finländarna", *Norrbottnenskuriren* 5/8 1968.

46. Se även "Kungen kommer – nu rensar man bort porren i Dalarna", *Aftonbladet* 20/11 1968 och "Vi 5", *Aftonbladet* 21/11 1968 för konflikten mellan kungen som symbol för det nationella och skyltningen med pornografi.

47. "USA-protester till kungen mot svensk flodvåg av porr", *Aftonbladet* 6/11 1967. Se även originalartikeln "Sweden is casual on pornography: printed matter and films become more daring" *New York Times* 5/11 1967.

48. "Vänsterpolitik i Sverige granskas i USA:s press", *Dagens Nyheter* 6/11 1967. *Dagens Nyheter* kommenterade också den intervju som gjorts i *New York Times*.

49. Se här även "Kling om porren. 'Sedlighet' försvinner ur lagtexten" *Dagens Nyheter* den 3/12 1967.

50. "USA-protester till kungen mot svensk flodvåg av porr" *Aftonbladet* den 6/11 1967.

51. Se till exempel Lars Ullerstam, *De erotiska minoriteterna* (Göteborg 1964) s. 7 och 108–113; Silbersky & Nordmark (1969) s. 7 och Nina Estin, Hans Nestius, Lars Ullerstam & Victor Svanberg, "Pornografi – hur, för vem och varför?", i Bergström-Walan et. al., *Sex och samhälle: 11 debatter* (Stockholm 1965) s. 28–33.

hos ensamma människor och det hävdades att det fanns ett samband mellan ökad tillgång på pornografi och minskade sedlighetsbrott såsom våldtäkt.⁵² Även justitieministerns uttalande om att de som behövde pornografi också skulle ha rätt till det var den vanliga konsekvensen av resonemanget. Utifrån problembilden av pornografin blev det nya lagförslaget, med skyltningsförbud, begränsningar i spridningen av pornografi men en obegränsad tryckfrihet vad gäller sexuell skildring, logisk. Genom att begränsa skyltningen slapp de som kände sig kränkta av pornografin ta del av den, hävdades det både i propositionen (1970:125) och i utredningen (SOU 1969:38) och genom ett förbud mot att skicka pornografi utan föregående beställning kunde porrfilöretagens strategi för marknadsföring utomlands också kriminaliseras. Utredningen föreslog att det i lagen skulle behållas en yttersta gräns för vad som fick publiceras och tog som exempel upp barnpornografi och ytterst sadistiska skildringar.⁵³ I regeringens proposition fanns denna gräns dock inte med och alla former av pornografi var helt fria att publicera fram till 1980 då barnpornografi kriminaliserades.⁵⁴

Den radikalt sexliberala hållningen kan tyckas ha varit allmänt accepterad i och med att den resulterade i genomgripande lagförändringar. En journalist på *Dagens Nyheter* beskrev synen på Sverige utomlands som "det stora porrlandet som följer med sin tid".⁵⁵ Mycket förändrades förstås radikalt i sexualpolitiska termer under slutet av 1960-talet och under 1970-talet, både lagstiftningsmässigt och när det gällde formerna för samlevnad.⁵⁶ Trots att de sexliberala idéerna fick starkt fäste, fanns det ett starkt motstånd mot vad man uppfattade som en moralupplösning på, men också en kommersialisering av, det sexuella området. Som tidigare påpekats var den feministiska kritiken av pornografi fortfarande slumrande, även om vissa undantag kan urskiljas.⁵⁷

52. Silbersky & Nordmark (1969) s. 18–21.

53. SOU 1969:38, s. 66.

54. Kungl. Maj:ts proposition nr. 125 år 1970, *Förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen m. m.*, s. 4–9 och Prop. 1978/79:179 *Om ändring i tryckfrihetsförordningen m. m.*

55. "Kling om porren. 'Sedlighet' försvinner ur lagtexten", *Dagens Nyheter* 3/12 1967.

56. För diskussion kring om förändringarna skall betecknas som en sexuell revolution eller inte, se Östberg (2002) s. 48 och Lena Lennerhed, "Det är rätt att göra uppror!" i Nils Runeby (red), *Framstegets arvtagar: Europas idéhistoria 1900-talet* (Stockholm 1998) s. 21 of när det gäller utvecklingen i Sverige och Annette F. Timm & Joshua A. Sanborn, *Gender, sex and the shaping of modern Europe: a history from the French revolution to the present day* (Oxford 2007) s. 169–174 för ett perspektiv på den Europeiska utvecklingen.

57. Se till exempel Nina Estins diskussion kring kvinnor och pornografi i Estin, Nestius, Ullerstam & Sanberg (1965) s. 28–33 och Nina Estin, "Berusningsmedel endast för män. Om pornografitidningen för kvinnor" i Silbersky & Nordmark (1969) s. 89–99. Se även den tidning som gavs ut av Estin under 1966, *Expedition* 66.

Det mest framträdande motståndet var i stället religiöst betonat där präster gjorde direkta aktioner mot porrbutiker och porrbiografer.⁵⁸ Motståndet mot pornografin fick relativt stor massmediebevakning och enligt *Aftonbladet* kom till och med TV-bolag från USA och filmteam från Italien för att skildra angreppen på porrbutikerna.⁵⁹ Även det nybildade partiet Kristdemokratisk samling opponerade sig mot pornografin och skickade ett brev till justitieminister Herman Kling och Tryckfrihetsutredningen. Partiet menade att det tycktes underligt att ministern uttalat sin åsikt om i vilken riktning han ansåg att utredningen skulle bedrivas. De ansåg också att det vore olyckligt om tukt- och sedlighetsbestämmelserna togs bort ur lagen då det "vore högst olyckligt för vårt folk och vårt land". De menade i stället att "[e]n skärpt, eller i varje fall strikt tillämpad, lagstiftning är enda sättet att stoppa de hänsynslösa profitintressen som står bakom den senaste tidens allt mera fräcka och skamlösa framställningar."⁶⁰ Kristdemokratisk samling hade alltså ett liknande synsätt som många av de riksdagsledamöter som yttrade sig i frågan och som en del insändare: pornografin sågs som ett led i en försvagning av det egna folket.

Den utländska mystiken och den svenska flickan

Vid en genomgång av de tidskrifter som åtalades för sitt osedliga innehåll märks också en förändring över tid av nationalitets- och etnicitetsbaserade föreställningar och hur dessa identiteter fylldes med sexualiserat innehåll.⁶¹ De tidiga åtalen gällde i största utsträckning textinnehållet i tidningarna, medan de senare åtalen framför allt berörde bildmaterialet.⁶² Under 1950-talet fanns tydliga kopplingar till en utländsk mystik i åtalade artiklar såsom "Bröllopsnatt på Rivieran" i tidningen *Joker och Top hat*, åtalad 1951 och "Den argentinske magnaten" i samma tidning 1953. "Den argentinske magnaten" handlade om en markisinna som tillsammans med sin jungfru blev kidnappade av kusken och ranchägaren don Pedro. De tvingades klä av sig nakna och blev piskade. I slutet av novellen visade det sig att det hela bara vara en dröm. Novellen fälldes för sitt sadistiska innehåll och utgivaren dömdes till 120

58. Se till exempel "Porr-kriget rasar vidare. Pastor Imsen 'kläs av' i Sexträffen", *Expressen* 21/3 1969, där det även rapporteras om att de pornografiska tidningarna slog tillbaka genom att klistra porrbilder på lokalen där Maranatarörelsen höll möte och genom kommentarer i Östermalmsförlagets *Sexträffen*.

59. "Guds gerilla' åtalas för stora porrkriget", *Aftonbladet* 11/8 1970. Se även "I natt slog pastor Imsen till igen mot porrbutiker", *Expressen* 8/3 1969; "Präst-bröderna det stormar om", *Expressen* 11/2 1970, och "Präst hotar porrförsäljare med stryk", *Expressen* 7/2 1970.

60. Brev till justitieminister Herman Kling och Tryckfrihetslagsutredningen, Örebro den 11 september vol. 8, 1967, Kommittéarkivet: kommittén för lagstiftningen om yttrande och tryckfrihet, RA.

61. Se även Arnberg (2007), kapitel 4, där åtalen går igenom i sin helhet.

62. Se diskussion om detta i SOU 1969:38, s. 30–35.

dagsböter. De tidningar som konfiskerats brändes upp i Kriminalavdelningens pannrum enligt rapport från Stockholmspolisen.⁶³

1960 återfinns de första tecknen på att den pornografiska pressen börjat använda sig av den svenska synden som en slags marknadsföringsstrategi. Ett åtal skedde då mot "Like to meet Sweden's sweetest girls?" för tryckfrihetsbrott angående tryckningsförfarandet.⁶⁴ Vid de åtal som följde på den så kallade porrazian märktes kopplingen mellan svenskhet och synd också tydligt. Förlaget Assman Productions specialiserade sig exempelvis på titlar som *Spanking Sweden*, *Stripping Sweden*, *Petting Sweden* och så vidare. I en av de åtalade tidningarna, *Loving Sweden*, annonserade förlaget om att de hade "Biggest Selection of Swedish Beauty". Bildtexterna var på svenska, engelska och tyska vilket indikerar att förlaget riktade sig till en internationell marknad alternativt till utländska turister.⁶⁵ Flera av Assman Productions tidningar åtalades i Stockholms rådhusrätt i november 1967. Leif Silbersky var försvarsadvokat i målet och tog rätten till en biografi efter huvudförhandlingen för att se Vilgot Sjömans *Jag är nyfiken – gul*.⁶⁶ Silbersky förklarade själv senare att denna händelse ändrade praxisen i Stockholms rådhusrätt.⁶⁷ Den ansvarige utgivaren på Assman Productions blev dock fälld för en av tidningarna på grund av det sadistiska innehållet.⁶⁸

1967 åtalades även Östermalmsförlagets tidning *Parlek Special Black Power Swedish Love Petting*. Tidningen innehöll bilder med softat ljus på ett par: en svart man och svenska "Marie":

Hon är frigjord och längtar efter det avancerade. Hennes bröst kräver sin man. I hennes budoar utplånas alla rasbarriärer. Hon är bara kvinna – en kvinna med ett längtande sköte. Hon är alltid på jakt efter nya erfarenheter, kanske blir du hennes nästa. Maries sköte är alltid villigt.⁶⁹

63. Handlingar och bilagor till dnr. 114, 1952 och dnr. 254, 1953, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

64. Handlingar och bilagor till dnr. 150, 1960, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

65. Handlingar och bilagor till dnr. 237, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

66. Handlingar och bilagor till dnr. 238, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

67. Leif Silbersky, "När domstolen gick på bio blev pornografin fri" i Silbersky & Nordmark (1969) s. 22–27. Se även "Åklagaren: Jag blundade inte på porrfilmen", *Expressen* 14/11 1967, och "Jag är nyfiken" i specialvisning för rådhusrätten", *Dagens Nyheter* 9/11 1967.

68. Handlingar och bilagor till dnr. 238, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA. Innehållet bestod av två kvinnor som piskade varandra.

69. *Parlek Special Black Power Swedish Love Petting*, handlingar och bilagor till dnr. 436, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIA), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

"Marie" är både ett exempel på hur pornografin använde sig av svenskheter som kommersiell inramning och på hur dessa kvinnor framställdes som frigjorda och sexuellt aktiva snarare än passiva.⁷⁰ "Marie" hade egna sexuella preferenser och gick på jakt för att tillfredsställa dessa. Men citatet är även ett exempel på hur kvinnor i pornografin ofta framställdes som ständigt och för alla tillgängliga. Genom skildringen av det blekt svenska i motsats till det mörka, konstruerades de båda i relation till varandra.⁷¹ Sexualiteten skildrades också i politiska termer i och med att "Black Power" och "Swedish Love" förenades och sades bryta ner barriärer dem emellan. Tidningen friades av tryckfrihetsjuryn i Stockholms rådhusrätt.⁷²

Svenskhet användes som försäljningsstrategi inom pornografin på ett flertal sätt under 1960-talet. Tidningar som *Private*, startad av Berth Milton 1965, och *Prince*, startad 1969 av förlaget Prince Press, hade båda undertiteln "Svenska flickor, Schwedische Mädchen, Swedish girls". Den åtalade tidningen *Orgie* nummer 1 hade ett brev till läsaren på första uppslaget där pornografi diskuteras. Redaktionen menade att sexuella utsvävningar alltid hade funnits och att allt annat var en "förljugen 1800-talsmoralkodex". Första bilden i tidningen föreställde en kvinna med undertexten: "Hallo boys – jag heter kåt-Ulla of Sweden!" Av förundersökningarna framkom dock att bilderna till tidningen var köpta från Danmark, så "kåt-Ulla" var sannolikt inte alls från Sverige.⁷³

70. Se även beskrivningen av *Privates* "Tina" som skildras som en modern, frigjord och öppen svensk flicka och som beskrevs chockera utländska Stockholmturister i Thomas Sjöberg, *Private med Milton och Milton* (Stockholm 2002) s. 36.

71. Jämför med Mireille Miller-Young, "Let me tell ya 'bout black chicks: interracial desire and black women in 1980s' video pornography" i Susanna Paasonen, Kaarina Nikunen & Lura Saarenmaa (red.), *Pornification: sex and sexuality in media culture* (Oxford 2007). Miller-Young menar att de interracial relationerna i den pornografiska videofilmen kommersialiserades på 1980-talet. Andra exempel där det mörka exotiserar i de åtalade tidningarna är till exempel *Black Fantasy*, handlingar och bilagor till dnr 293, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA och *Black & White Colossal Show*, handlingar och bilagor till dnr. 331-332, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA.

72. Handlingar och bilagor till dnr. 436, 1967, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA. Ansvarig utgivare för tidningen åtalades fler gånger och de övriga numren var på samma tema, men även exempel där det var en vit man och en svart kvinna, se handlingar och bilagor till dnr. 218, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA.

73. Handlingar och bilagor till dnr. 32 och dnr. 33, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA. Se även Klara Arnberg, "Hallo boys I am horny Ulla of Sweden": the change of Swedish policy on pornography and the pornographic press in the 1960s" *American Sexuality*, <www.americansexuality.org>, 12/12 (2007).

Aftonbladet rapporterade även om att svensk pornografi var en efterfrågad vara i USA. Där distribuerades en rad pornografiska tidningar med svenskt ursprung och enligt artikeln annonserade till och med amerikanska herrtidningar om att de hade bilder på nakna svenskor och svenska samlag i sina tidningar.⁷⁴

Den diskursiva konstruktionen av pornografi påverkades av porrtidningsförläggarna, både via sina egna produktioner som visats ovan och genom att de medverkade i den massmediala debatten. Förläggare av pornografiska tidningar fick relativt ofta utrymme i massmedierna. Detta innebar delvis att de fick stå till svars för sin produktion, men också att de fick utrymme att sprida sin egen syn på pornografi och sexualitet. När Hson Nilsson intervjuades i P1:s program "Strövtåg i litteraturens utmarker" hävdade han att pornografin var glädjeskapande och att tidningarna fyllde ett behov. Hson Nilsson, som även drev pornografibutiker, fick i programmet stå till svars för försäljningen av pornografi till utlänningar. På reporterns fråga om han inte ockrade på förbuden i andra länder då han i sina butiker till mycket höga priser sålde böcker som var förbjudna utomlands svarade Hson Nilsson att böckerna visserligen var billigare i svenska utgåvor men att de utländska var mycket dyra i inköp och att de trycktes i begränsade upplagor.⁷⁵ Hson Nilssons uttalande tyder på att det fanns en relativt medveten försäljning som var riktad mot just turister som kom till Sverige i porrkonsumtions-syfte. Tydligt är också hur Hson Nilssons inramning av pornografi som ett svar på ett behov anknöt till den massmediala debatten och justitieministerns uttalanden.

Berth Milton hade i sin tidning *Private* en redaktörskolumn under rubriken "Morals by Milton" där han diskuterade sexualmoraliska frågor. I åtalade *Private* nummer 9 kritiserade han till exempel påvens påbud om förbud mot p-piller.⁷⁶ Milton menade att *Private* ville underlätta en "friare sexuell livssyn och en förståelse för alla sexuella inriktningar".⁷⁷ Curth Hson Nilsson gav uttryck för ett liknande resonemang och menade att han genom sina tidningar försökte "tillfredsställa behov inte bara hos den normalt sexuellt intresserade mannen utan även den homosexuelles, fetischistens och andras avvikande

74. "USA-protester till kungen mot svensk flodvåg av porr", *Aftonbladet* 6/11 1967. Se även den amerikanska kategorin *Swedish Erotica* som har mycket svag eller ingen koppling till Sverige.

75. "Strövtåg i litteraturens utmarker" sänt i Sveriges radios P1 13/12 1967. Transkription återfinns i vol. 8, Kommittéarkivet: Kommittén för lagstiftningen om yttrande och tryckfrihet, RA.

76. *Private* nr. 9, handlingar och bilagor till dnr. 325, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIIIa), Huvudarkivet 1719-1974, Justitiekanslern, RA.

77. Citat i Sjöberg (2002) s. 19.

böjelser".⁷⁸ I *Private* nr 8 publicerades en bildserie med blodiga bilder från Vietnamkriget, en bild på bankrånaren Clyde Barrows sönderskjutna kropp och en bild med ett explicit samlag mellan en man och en kvinna:

Mord och halsavskärningar håller sig tydligen inom anständighetens gränser. Varför måste då, på så många håll i världen, realism i kärlek och erotisk samvaro mellan människor förbjudas. Det finns bara EN bild på detta uppslag som visar ett NORMALT mänskligt beteende. Utan våld, utan bestialitet, utan hat, utan hämnd. Den är inget prov på den svenska "synden", bara vettighet och ärlighet.⁷⁹

Genom att sätta kärlek och sexualitet i motsats till mord och bestialitet, kritiserades alltså regleringar av pornografi, såväl i Sverige som i andra länder. Genom att använda föreställningen om den svenska synden anknöt Berth Milton denna föreställning till pornografi men också till sin egen moral där smusslandet och skamkänslorna kring sexualiteten skulle elimineras.⁸⁰ Exemplet med de fyra bilderna användes i debatten som ett viktigt argument för pornografins frisläppande och många pornografiska tidningar hävdade just naturligheten med sexualitet som ett argument för att slippa bestraffning.⁸¹

Avslutande diskussion

Fram till 1960-talet var oron för pornografin främst knuten till det utländska och det främmande, och innehållet i de pornografiska tidningarna bar också spår av en sexualisering av det mystiskt mörka. Synden gick från att vara något som kom utifrån till att bli ett inhemskt problem och under 1960-talet framkom kopplingen mellan pornografi och föreställningen om den svenska synden. Oron för den svenska pornografin kan ses som en reaktion på förändringar av marknaden för pornografi, där den svenska produktionen tilläts öka med en sammanlänkad export och turism. Expansionen av den svenska pornografin gav både upphov till en allmän oro för en ytterligare sexualisering av den svenska nationella identiteten och innebar troligtvis

78. Intervju citerad i Björn Aschan, *Pornografi: tillämpningen av begreppet tukt och sedlighetssårande*, s. 36f, opublicerad uppsats i tillämpade studier avseende ämnet straffrätt återfunnen i vol. 8, Kommittéarkivet: kommittén för lagstiftningen om yttrande och tryckfrihet, RA.

79. *Private* no. 8, s. 2–3. Texten i tidningen var på både svenska, tyska och engelska. Se även Sjöberg (2002), s. 34 och Silbersky & Normark (1969) s. 26f där Silbersky använder just detta exempel som argument för att slopa censuren av pornografiska bilder.

80. Se Sjöberg (2002) s. 35.

81. Se till exempel handlingar bilagor till dnr. 390, 1968, Handlingar till allmänna diariet (EIIla), Huvudarkivet 1719–1974, Justitiekanslern, RA.

också en konkurrenssituation för de pornografiska förläggarna där de drevs att utveckla och diversifiera sina produkter. Nya pornografiska förläggare, som exempelvis Berth Milton, drog nytta av bilden av den svenska flickan som sexuellt frigjord och använde den som en del av sitt varumärke. Det som tidigare varit ett säljande tema för kvällspressen anammades under 1960-talet alltså även av pornografin. Den sexualliberala debatten möjliggjorde även ett diskursivt utrymme där argument för behovet av pornografi kunde hämtas och en acceptans för branschen var delvis rådande när det religiösa motståndet förlorade tolkningsföreträde och det feministiska motståndet fortfarande var svagt.

Föreställningen om den svenska synden var fortsatt starkt genusladdad i pornografidebatten. Det kristna tolkningsföreträdet av sexualitet och kärlek utmanades av acceptansen av föräktenskapliga sexuella relationer, både i och med de sexualliberala argumenten och genom pornografins sexualskildringar. I skildringarna var det ofta just *kvinnors* frisläpphet från sexualitetsnormer och familjeförväntningar som betonades. Detta speglar också hur nationalism och kvinnors respektabilitet och sexualitet var sammanlänkade. Beskrivningen av svenska kvinnor som sexuellt lössläppta blev också ett slag mot den nationella identiteten.

Underliggande i debatten fanns en strid om den naturliga sexualiteten, något som både religiösa företrädare, riksdagsledamöter och pornografer ansåg sig värna. Vad som uppfattades som sexualitetens naturliga eller normala uttryck konstruerades under den studerade perioden i hög grad i heterosexuella termer. Även om både Berth Milton och Curth Hson Nilsson delvis utmanade det heteronormativa genom att diskutera en öppnare syn på det sexuella och en förståelse av olika sexuella inriktningar, diskuterades dock andra sexualiteter än den heterosexuella som avvikelser från det normala. I riksdagsdebatten och i de religiöst betonade argumenten konstruerades istället det "normala" som en motsats till det pornografiska, där ungdomars naturliga sexuella nyfikenhet och längtan efter kärlek förstördes och missriktades av pornografins frestelsestryck. Förbindelsen mellan kärlek och sex bröts dock inte helt i pornografernas resonemang och framställningar, även om kärlek och sex mellan äkta makar sällan skildrades. Kärlek konstruerades i stället i mer generella termer och pornografin framställdes till exempel som en motsats till hat, våld och hämnd i tidningen *Private*. Detta uteslöt dock inte att det relativt ofta förekom sadistiska inslag i det åtalade materialet då detta var ett av de stoff som myndigheterna såg allvarligast på.

I det pornografiska materialet fanns ibland exceptionellt tydliga anspelningar på etnicitet och kön, de var centrala i själva framställningen och skildrades kroppsligt. Nationalitet, etnicitet och kön sexualiserades tillsammans i framställningen av den svenska flickan, som skildrades som frisläppt med en naturlig, tillgänglig och lättsam sexualitet. Mystiken kring den kvinnliga sexualiteten, runt vilken både pornografin och debatten delvis kretsade, dolde en förförståelse om den manliga sexualiteten som en självklar drivkraft.

Konstruktionen av pornografi i materialet skedde också i ekonomiska termer där pornografi skildrades som en extremt lönsam och lukrativ bransch. Jag menar att synen på pornografins lönsamhet också speglar den underliggande synen på den manliga sexualiteten, som inte bara en självklar och stark drivkraft, utan även som okontrollerbar. Om män inte kunde hejda sig eller stå emot frestelsestrycket skulle efterfrågan heller aldrig avta och pornografi skulle förbli en oreglerbar evergreen.

Exporting sin: The pornographic press and Swedish sin in the 1960s

In this article the notion of "Swedish sin" is traced in the Swedish pornography debate and in pornographic magazines with a focus on the 1960s. The connection between sexuality and Sweden, or the notion of "Swedish sin", began in an article in *Time Magazine* in 1955, and an international debate about the moral implications of the Swedish welfare state and of secularization followed. Sweden became an example of how socialist influenced politics and an excess of welfare affected morality. Furthermore, Swedish films also became increasingly famous abroad for its depictions of free love.

Concerns about Sweden's reputation in connection with sexuality were thus already established in the 1960s when in spite of existing obscenity regulations the pornographic publishing industry grew quickly. Pornographic magazines in Sweden also started to use the idea of Swedish sin as a kind of marketing tool, clearly directed to an international market.

The Swedish pornographic press and its relation to an anxious society reflect how in the pornography debate nationality was connected to sexuality and gender. The article argues that the debate about pornography was based on strong heterosexual norms and a battle over the interpretation of what was to be termed

normal sexuality. Behind the anxiousness about descriptions of Swedish women in sexual terms was also an underlying assumption about male sexuality and its impact on the profitability of the pornography industry.

Keywords: pornography, obscenity law, sexual liberation, Swedish sin, nationalism.